Activiteitenplan: Absent – Onze leerlingen op het Joods Lyceum (1941-1943)

Inleiding

Het project *Absent – Onze leerlingen op het Joods Lyceum* is een educatief en maatschappelijk initiatief dat tentoonstellingen organiseert op vijf scholen, gecombineerd met innovatieve lesbrieven. Deze lesbrieven sluiten aan bij burgerschapsvorming en stimuleren leerlingen om over actuele thema's zoals discriminatie en uitsluiting na te denken. Wat dit project bijzonder maakt, is de kracht van de verhalen van voormalige Joodse leerlingen die gedwongen werden hun school te verlaten omdat ze Joods waren. Dit toont aan dat de Holocaust niet alleen over slachtoffers van nazi-terreur in Polen gaat, maar dat het begin hiervan vaak dichtbij huis lag – in hun eigen stad en zelfs op hun eigen school.

De eindtentoonstelling vindt plaats in het Stadsarchief Amsterdam, waar werken van leerlingen worden getoond en een intergenerationele dialoog plaatsvindt tussen jongeren en ouderen. Door persoonlijke verhalen te verbinden aan de geschiedenis van Amsterdamse scholen, brengt het project een uniek en lokaal perspectief op de Holocaust en benadrukt het actuele thema’s als discriminatie en vrijheid.

De tentoonstelling draagt bij aan de volgende doelen uit de gemeentelijke subsidieverordening:

De kernfuncties van dit project sluiten aan bij de gebiedsgerichte opgaven zoals geformuleerd in de gemeentelijke subsidieverordening. Het project richt zich expliciet op:

• Het vergroten van gelijke kansen voor de jeugd door hen bewust te maken van het belang van respect en tolerantie in een diverse samenleving.

• Het versterken van sociale cohesie door verbindingen te leggen tussen generaties en gemeenschappen.

• Het bevorderen van maatschappelijke participatie door co-creatie en actieve betrokkenheid van leerlingen en docenten.

• Het vergroten van toegankelijkheid tot educatieve en historische bronnen door middel van digitale en fysieke tentoonstellingen.

De tentoonstelling draagt bij aan de volgende **doelen** uit de gemeentelijke subsidieverordening:

- **Gebiedsgerichte opgaven sociaal gericht op de Amsterdamse jeugd**

  In hoeverre draagt dit project bij aan het vergroten van gelijke kansen voor de jeugd?

  Dit wordt gerealiseerd door burgerschapsvorming te stimuleren via lesmaterialen die expliciet aansluiten op doelen zoals omgaan met verschillen en het bevorderen van een democratische cultuur. Het project gebruikt voorbeelden uit het verleden om met leerlingen in gesprek te gaan over actuele thema's zoals uitsluiting en discriminatie. Hierbij wordt discussie gestimuleerd, waarbij leerlingen leren om de mening van anderen te respecteren zonder per se overeenstemming te bereiken. Dit gebeurt met name door middel van de lesbrieven, waarin docenten handvatten krijgen om deze discussies te leiden. Deze aanpak helpt leerlingen redelijkheid en tolerantie te ontwikkelen, wat niet alleen hun sociale vaardigheden versterkt maar ook hun kansen in de (werk)maatschappij vergroot, waar dergelijke waarden worden gewaardeerd.

- **Gebiedsgerichte opgaven sociaal gericht op volwassenen**

  In hoeverre draagt dit project bij aan bewustwording en verbinding bij volwassenen?

Het project stimuleert bewustwording bij volwassenen door hen te betrekken bij de openingen van tentoonstellingen en hen te verbinden met jongere generaties. Bij deze openingen worden nabestaanden van de voormalige Joodse leerlingen en leraren uitgenodigd om hun verhalen te delen en in dialoog te gaan met leerlingen. Dit versterkt de sociale cohesie en biedt een unieke kans om historische inzichten te koppelen aan hedendaagse reflecties. Dit gebeurt bijvoorbeeld wanneer ouders, grootouders of andere betrokkenen samen met leerlingen reflecteren op de gepresenteerde verhalen en thema's. Deze intergenerationele dialoog versterkt niet alleen de sociale cohesie, maar biedt ook een platform voor het delen van perspectieven, wat bijdraagt aan een beter begrip van hedendaagse maatschappelijke vraagstukken.

Doelstellingen

1. Historisch bewustzijn vergroten door middel van persoonlijke verhalen van voormalige Joodse leerlingen en leraren.
2. Reflectie stimuleren over actuele vraagstukken zoals antisemitisme, discriminatie en maatschappelijke verantwoordelijkheid.
3. Educatieve kansen uitbreiden door innovatieve lesbrieven en digitale tentoonstellingen.
4. Polarisatie voorkomen door bewustwording en dialoog over discriminatie en uitsluiting te stimuleren, en door leerlingen in verbinding te brengen met de oudere generatie via gezamenlijke reflectie op de tentoonstelling.

Activiteiten

1. Fysieke tentoonstellingen op 5 Amsterdamse scholen

- **Omschrijving**: Vijf Amsterdamse scholen presenteren elk een eigen tentoonstelling met panelen waarop verhalen, foto’s en namen van hun voormalige Joodse leerlingen en leraren worden getoond. Daarbij worden ook interviews van oud-leerlingen uit de USC Shoah Foundation en zelf afgenomen interviews getoond, die de persoonlijke ervaringen en impact verder onderstrepen. Elke school heeft daarnaast een vrij in te richten deel waar bijzondere verhalen van hun eigen leraren en leerlingen kunnen worden getoond. Lesbrieven zijn ontwikkeld voor verschillende onderwijstypes (mavo, havo, vwo en mbo) en sluiten aan op de burgerschapsdoelen zoals omgaan met verschillen en het bevorderen van een democratische cultuur. De historische context van uitsluiting en discriminatie dient als middel om leerlingen te laten reflecteren op actuele vormen van uitsluiting. Deze reflectie wordt begeleid door lesbrieven die docenten voorzien van concrete handvatten om discussies in de klas te leiden. Discussievormen zoals gestructureerde debatten en reflectieve gesprekken worden aangemoedigd, waarbij leerlingen leren luisteren, respecteren en kritisch nadenken over verschillende perspectieven.
- **Doelgroepen**: Leerlingen van de deelnemende scholen (Spinoza Lyceum, Metis Montessori College, Vossius Gymnasium, Barlaeus Gymnasium en het Amsterdams Lyceum)in alle leerlagen (mavo, havo, vwo en mbo), die actief worden betrokken in het leren en reflecteren.
- **Impact op jeugd**: De fysieke tentoonstellingen versterken het bewustzijn van leerlingen over historische en actuele vormen van uitsluiting en discriminatie. Het biedt hen een toegankelijke manier om zelfstandig onderzoek te doen en actief te reflecteren op maatschappelijke vraagstukken. Door het stimuleren van kritisch denken, empathie en respect voor andere perspectieven worden belangrijke sociale vaardigheden ontwikkeld die bijdragen aan hun rol als betrokken burgers in een democratische samenleving. Dit draagt ook bij aan hun kansen in de maatschappij, waar deze waarden, zeker door hoogopgeleiden, op prijs worden gesteld.

2. Digitale tentoonstelling

- **Omschrijving**: De digitale tentoonstelling biedt inhoudelijk dezelfde thema’s als de fysieke tentoonstellingen. Hier worden echter ook alle vrije delen met verhalen van de verschillende scholen samengebracht. Het platform is toegankelijk voor alle scholen (mavo, havo, vwo en mbo). Daarnaast biedt de digitale tentoonstelling de mogelijkheid voor leerlingen om foto's van hun kunstwerken te uploaden, waarvan de mooiste geselecteerd en opgestuurd kunnen worden.
- **Doelgroepen:** Toegankelijk voor alle scholen in het voortgezet onderwijs en mbo met lesbrieven gericht op mavo, havo en vwo.

3. Lesbrieven

- **Omschrijving**: Lesbrieven worden ontwikkeld voor de vakken geschiedenis, kunst en Nederlands, met input van het Nationaal Holocaust Museum (NHM) en ICLON. Ze zijn geschikt voor alle leerlagen (mavo, havo, vwo, mbo) en sluiten aan bij burgerschapsdoelen zoals omgaan met verschillen en democratische cultuur. Een speciaal onderdeel in de lesbrieven stimuleert leerlingen om in gesprek te gaan met iemand van 65+ over de tentoonstelling. Dit kan in het Stadsarchief, bij de fysieke tentoonstelling of via de digitale tentoonstelling. Bovendien wordt vanuit de gedachte van co-creatie een jury van leerlingen en leraren samengesteld, die de mooiste werken selecteert om in de eindtentoonstelling te worden opgenomen. Dit gesprek dient als reflectie en biedt de kans om ervaringen tussen generaties te delen en te vergelijken. Dit bevordert wederzijds begrip en verbindt jongere en oudere generaties rondom belangrijke thema's.
- **Doelgroepen**: Toegankelijk voor alle scholen in het voortgezet onderwijs en mbo met lesbrieven gericht op mavo, havo en vwo.

Planning

Voorbereidingsfase (december 2024 – mei 2025)

- In kaart brengen van verhalen en archiefmateriaal.
- Samenwerking met ontwerpers en partners.
- Ontwikkeling van fysieke tentoonstellingen en digitale lesmaterialen.

Uitvoeringsfase (mei 2025 – voorjaar 2026)

- Openingen van fysieke tentoonstellingen op scholen.
- Start lesprogramma's met digitale materialen.
- Creatie en selectie van werkstukken door leerlingen.

Afrondingsfase (voorjaar 2026)

- Eindtentoonstelling in het Stadsarchief Amsterdam.
- Evaluatie en publicatie van resultaten.

Communicatie

Interne communicatie

- Nieuwsbrieven en aankondigingen via deelnemende scholen.
- Contact met ouders via directe schoolkanalen.
- Informatie gericht op jongeren via sociale media zoals Instagram en TikTok.

Externe communicatie

- Persberichten naar lokale en landelijke media.
- Sociale media campagnes gericht op bredere bewustwording.

Partners en samenwerkingen

- **Scholen**: Spinoza Lyceum, Vossius Gymnasium, Barlaeus Gymnasium, Amsterdams Lyceum, Metis Montessori College.
- **Instituten**: Stadsarchief Amsterdam, Nationaal Holocaust Museum en ICLON.
- **Deskundigen**: Dr. Dienke Hondius
- **Ontwerpers**: Victor Levie en Marit van der Meer.

Begroting

De totale kosten van het project zijn geraamd op €90.000. Voor deze aanvraag wordt een subsidie aangevraagd van €50.000, zoals toegestaan binnen de gemeentelijke subsidiecriteria. De gemeente heeft reeds haar akkoord gegeven op het volledige bedrag van €90.000. De overige kosten, die momenteel niet in deze begroting zijn opgenomen, zullen worden gedekt via aanvullende financieringsmogelijkheden binnen de gemeente.

In feite vertegenwoordigen de weergegeven kosten in deze begroting 5/9 van het totale benodigde bedrag. Deze kosten omvatten de cruciale activiteiten en middelen die essentieel zijn voor de uitvoering van het project, waaronder de ontwikkeling van lesbrieven, fysieke en digitale tentoonstellingen, en communicatie. Contactpersoon: Maureen Arnhem, Stadsdeel Zuid.

Evaluatie

Het succes van het project *Absent* wordt gemeten aan de hand van diverse evaluatieactiviteiten:

- **Enquêtes voor leerlingen en docenten**: Na afloop van de lessen en tentoonstellingen worden enquêtes afgenomen om te peilen in hoeverre de doelstellingen zijn behaald.
- **Bezoekstatistieken en QR-codes**: Zowel fysieke als digitale tentoonstellingen worden gemonitord op aantallen bezoekers en gebruikers. De tentoonstellingen bevatten QR-codes waarmee bezoekers filmpjes en aanvullende informatie kunnen bekijken.
- **Digitale lesbrieven**: Lesbrieven worden digitaal afgenomen, wat waardevolle data genereert over gebruik en effectiviteit.
- **Analyse van werkstukken en presentaties**: De creaties van leerlingen, zoals essays, kunstwerken en presentaties, worden beoordeeld op diepgang en relevantie.

Conclusie

Het project *Absent* biedt een unieke kans om de geschiedenis van de Holocaust lokaal en persoonlijk te maken, met zowel fysieke als digitale middelen die een brede doelgroep bereiken.

In hoeverre draagt dit project bij aan het vergroten van gelijke kansen voor de jeugd? Dit wordt gerealiseerd door burgerschapsvorming te stimuleren via lesmaterialen die expliciet aansluiten op doelen zoals omgaan met verschillen en het bevorderen van een democratische cultuur. Het project gebruikt voorbeelden uit het verleden om met leerlingen in gesprek te gaan over actuele thema's zoals uitsluiting en discriminatie. Hierbij wordt discussie gestimuleerd, waarbij leerlingen leren om de mening van anderen te respecteren zonder per se overeenstemming te bereiken. Dit gebeurt met name door middel van de lesbrieven, waarin docenten handvatten krijgen om deze discussies te leiden. Deze aanpak helpt leerlingen redelijkheid en tolerantie te ontwikkelen, wat niet alleen hun sociale vaardigheden versterkt maar ook hun kansen in de (werk)maatschappij vergroot, waar dergelijke waarden worden gewaardeerd.

Kerndoelen

- **Gelijke kansen vergroten**: Het project stimuleert burgerschapsvorming en versterkt tolerantie en redelijkheid bij jongeren, wat essentieel is voor hun toekomstperspectieven.
- **Sociale cohesie versterken**: Door generaties te verbinden via persoonlijke verhalen en co-creatie, ontstaat er een bredere maatschappelijke betrokkenheid. Deze cohesie wordt vooral bevorderd tijdens de openingen van de tentoonstellingen, waar nabestaanden en leerlingen samenkomen. Dit creëert een gedeeld moment van reflectie en verbinding tussen generaties.
- **Maatschappelijke participatie bevorderen**: Het betrekken van leerlingen en docenten in creatieve en reflectieve processen draagt bij aan een actieve rol in de samenleving.
- **Toegankelijkheid verbeteren**: Door een combinatie van fysieke tentoonstellingen en een digitaal platform wordt een breed publiek bereikt, ongeacht locatie.

Gebiedsopgaven

- **Sociaal gericht op volwassenen**: Het project versterkt sociale cohesie en bewustwording over inclusiviteit en discriminatie door volwassenen te betrekken bij het verhaal van de Holocaust en hen te laten zien hoe de jeugd actief wordt betrokken bij complexe thema’s.
- **Sociaal gericht op de Amsterdamse jeugd**: Het project vergroot gelijke kansen door lesbrieven en tentoonstellingen die jongeren stimuleren om kritisch te denken over uitsluiting en discriminatie, wat hun kansen in de maatschappij versterkt. Het bedient alle kernfuncties en gebiedsopgaven zoals geformuleerd in de gemeentelijke subsidieverordening:
- **Gelijke kansen vergroten**: Het project stimuleert burgerschapsvorming en versterkt tolerantie en redelijkheid bij jongeren, wat essentieel is voor hun toekomstperspectieven.
- **Sociale cohesie versterken**: Door generaties te verbinden via persoonlijke verhalen en co-creatie, ontstaat er een bredere maatschappelijke betrokkenheid.
- **Maatschappelijke participatie bevorderen**: Het betrekken van leerlingen en docenten in creatieve en reflectieve processen draagt bij aan een actieve rol in de samenleving.

- **Toegankelijkheid verbeteren**: Door een combinatie van fysieke tentoonstellingen en een digitaal platform wordt een breed publiek bereikt, ongeacht locatie.

Het project kan tevens dienen als een voorbeeldfunctie voor andere steden of initiatieven, doordat het een schaalbare aanpak biedt die eenvoudig kan worden aangepast aan andere lokale contexten. Dit voegt een extra laag aan impact toe en onderstreept de relevantie van het project op een breder maatschappelijk niveau. Door jeugd en volwassenen actief te betrekken, versterkt het de sociale cohesie en draagt het bij aan bewustwording over discriminatie en vrijheid, passend binnen de doelstellingen van de gemeente Amsterdam. Het project kan tevens dienen als een voorbeeldfunctie voor andere steden of initiatieven, doordat het een schaalbare aanpak biedt die eenvoudig kan worden aangepast aan andere lokale contexten. Dit voegt een extra laag aan impact toe en onderstreept de relevantie van het project op een breder maatschappelijk niveau.

Het project *Absent* biedt een unieke kans om de geschiedenis van de Holocaust lokaal en persoonlijk te maken, met zowel fysieke als digitale middelen die een brede doelgroep bereiken. Door jeugd en volwassenen actief te betrekken, versterkt het de sociale cohesie en draagt het bij aan bewustwording over discriminatie en vrijheid, passend binnen de doelstellingen van de gemeente Amsterdam.